

KENNIS OPBOUWEN IN DE KLAS OVER HET INZETTEN VAN KENNISMUREN OM KENNISCONSTRUCTIE ZICHTBAAR TE MAKEN

In de vorige Veerkracht is geschreven over het belang van kennisopbouw voor basisvaardigheden als lezen. Hoe meer leerlingen weten, hoe complexer de zaken die ze kunnen begrijpen en hoe beter het lezen van moeilijke teksten zal gaan. Een belangrijke taak van de leraar is daarom het ophalen van voorkennis, het verbinden van nieuwe kennis aan die voorkennis en het leggen van verbanden tussen al deze kennis.

In dit artikel geven we een aantal voorbeelden van de manier waarop je daarmee als leraar in de klas aan de slag kunt gaan. We geven ook het woord aan Rob Verra, leraar van groep 6 van basisschool de Floreant (Stichting Aves) in Luttelgeest die samen met KPZ-docent Christie Sluiter aan de slag ging met een kennismuur over het thema uitvinders.

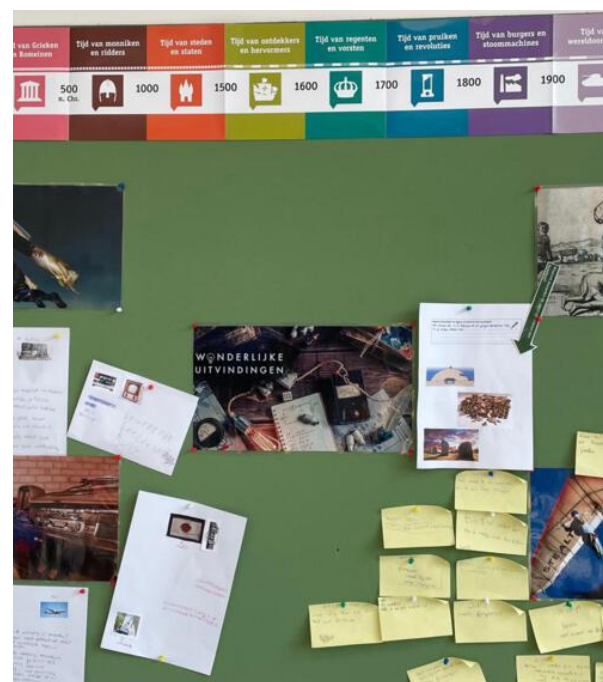
Veel scholen die werken met kennisrijke thema's gebruiken kennismuren. Dat zijn overzichten van de kennis die een klas heeft opgebouwd tijdens een aantal lessen of een thema. Met begrippen, foto's, tekeningen en diagrammen wordt nieuwe informatie uit de lessen verbonden met (ook persoonlijke) voorkennis van leerlingen. Belangrijk is dat de onderlinge relaties tussen de onderdelen op de kennismuur zichtbaar worden. Door middel van bijvoorbeeld verbindingslijnen of pijlen wordt de kennismuur een 'levende kaart' van het thema, die meegroeit met de kennis die de leerlingen opbouwen (Koks, 2023). Omdat de kennismuur een zichtbare en blijvende plek in de klas heeft, kan er voortdurend mee gewerkt worden en wordt het belang ervan ook letterlijk zichtbaar. De rol van de leraar is belangrijk als het gaat om het leggen van die verbanden. Dit kan hij of zij doen door gerichte vragen te stellen over de onderdelen op de kennismuur. Bijvoorbeeld: 'Waarom staat deze lijn hier?', 'In welke volgorde vonden deze gebeurtenissen plaats?' of 'Welke dingen staan er nu op de kennismuur die je nog niet wist? En waarom staat dat op die plek?' Je nodigt leerlingen zo uit om na te denken over de onderlinge verbanden tussen de onderdelen op de kennismuur, maar ook over de kennis die ze in hun hoofd al hebben over het thema. Het is overigens verstandig de kennismuur een plek achter in de klas te geven, zodat de leerlingen tijdens andere taken niet afgeleid worden.

DE PRAKTIJK: EEN KENNISMUUR OVER UITVINDERS EN DE TWEEDE WERELDOORLOG IN GROEP 6

Om te ervaren hoe een dergelijk concept in de praktijk vormgegeven kan worden, ging KPZ-docent Christie Sluiter samen met Rob Verra, leraar van groep 6 van basisschool de Floreant (Stichting Aves), aan de slag met een kennismuur over het thema 'uitvinders'. Binnen de kaders van een geïntegreerde zaakvakkenmethode bouwde de groep aan kennis over dit thema. Rob vertelt: 'Dat leerlingen vaker teksten niet begrijpen, omdat ze bepaalde woorden niet kennen, herken ik wel in de praktijk. Een kennismuur kan daarbij helpen, zeker wanneer je in je kennismuur ook expliciet aandacht geeft aan nieuwe woorden en de ontwikkeling van woordenschat. De mogelijkheden van een kennismuur zijn eigenlijk gigantisch. Dat stimuleert om ermee door te gaan, ook samen met collega's die aangeven ook enthousiast te worden van het idee en zien dat het werkt. Ze zien het in mijn klas hangen en denken 'dat wil ik ook'.

Daarom ben ik vervolgens samen met een collega aan de slag gegaan met het ontwerpen van een kennismuur bij het thema 'Tweede Wereldoorlog'. Je geeft dan ook samen het signaal af dat kennis belangrijk is. Door zo'n kennismuur mooi vorm te geven en er fysiek ruimte voor te maken, geef je ook je visie op het belang van vakken als aardrijkskunde, natuur en geschiedenis. Die mogen een prominente plek in het onderwijs hebben -letterlijk'

Christie: Waar merk jij aan dat de kennismuur van toegevoegde waarde is voor het leren van de leerlingen? Rob: 'Ik merk dat het werkt bij het opbouwen van nieuwe kennis. Door de leerlingen even op te laten schrijven wat ze geleerd hebben en dit een plek te geven op de kennismuur, zijn ze beter in staat de kennis de volgende les te reproduceren. De kennismuur vind ik als leraar een mooi hulpmiddel voor het zetten van deze belangrijke stap in het leerproces – een stap die je anders, door gebrek aan tijd of ervaring, nog wel eens overslaat. Wat ik ook mooi vind, is dat het leren van de leerlingen op deze manier ook zichtbaarder wordt: je krijgt beter inzicht in wat leerlingen weten en wat ze belangrijk vinden. Mijn ervaring is dat het geleerde eerder nog wel eens bleef steken bij de verwerking van een aantal opdrachten in het werkboek van de methode.

Dat werkboek werd vervolgens in de kast gelegd. Een kennismuur in de klas nodigt uit om meer met die kennis te doen, er vaker naar te vragen of te verwijzen. Ook geeft het vormgeven van een kennismuur mij als leraar de kans om bewustere keuzes te maken in wat ik wel en niet behandel, en hoe ik dat doe. Het liefst zo betekenisvol mogelijk, met verbindingen tussen heden en verleden, vanuit slimme keuzes wat betreft de kerndoelen.'

Christie: Waar zie jij kansen in het verder ontwikkelen in het werken met kennismuren? Rob: 'Ik vind de kennismuur nu erg leraargestuurd, ik zou de leerlingen er meer eigenaar van willen maken. Ook zou ik meer opdrachten willen maken waarbij de leerlingen meer gaan nadenken over de onderlinge relaties tussen de onderdelen van de kennismuur. En ten slotte blijft het van belang dat we inhoudten op elkaar af blijven stemmen als leraren onderling. Daar zijn we ons al bewust van, maar we zouden het gesprek over het opbouwen van kennis tussen de leerjaren een structurele plek willen geven.'

KENNISRIJK CURRICULUM OP DE ALAN TURINGSCHOOL IN AMSTERDAM

Er zijn basisscholen in Nederland die de slechte PISA scores of tegenvallende resultaten bij eigen leerlingen aangrijpen om het onderwijs op hun school aan te pakken, te verbeteren. Eén van die scholen is de Alan Turingschool in Amsterdam. Deze school heeft een aantal jaren geleden begrijpend lezen van het rooster gehaald en is gaan inzetten op de integratie van taal met de zaakvakken. De school heeft scherpe keuzes gemaakt in het curriculum. Binnen de pijler Wereldburgerschap komen de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en biologie terug in zinvolle thema's. De leerlingen krijgen veel kennis aangeboden en leren deze kennis stapsgewijs toe te passen in een context die steeds complexer wordt en waarbij er steeds meer van de zelfstandigheid van leerlingen wordt gevraagd. De leeren op de school zijn ervan overtuigd dat meer kennis en kunde leerlingen nieuwsgieriger maakt naar de wereld om hen heen. Vanuit die nieuwsgierigheid kunnen leerlingen de wereld steeds beter begrijpen en zich daartoe verhouden. De resultaten van de leerlingen op het gebied van taal zijn de laatste jaren enorm verbeterd.

KENNIS IN HET NIEUWE CURRICULUM HOGESCHOOL KPZ

Leerlingen die op een beredeneerde wijze hun achtergrondkennis opbouwen leren meer. Wanneer je meer weet, heb je meer grip op situaties en meer begrip van de wereld. Teksten helpen leerlingen om te leren over wereldoriënterende thema's. Als leraar zou je dat moeten aanvullen met zelfontdekkende, onderzoekende en/of spelende activiteiten (Eskes, 2023, p. 99). Wereldoriëntatie gaat immers over meer dan alleen kennis. Wereldoriënterende thema's worden nu vaak heel concreet ingestoken, vanwege de belevingswereld van de leerlingen. Er liggen echter kansen als het thema breder of abstracter wordt opgezet. Als leraar krijg je dan meer ruimte om te werken aan woordenschat en rijkere teksten in te zetten, zonder de aansluiting te verliezen met de wereld van de leerling. Een voorbeeld: een thema als Naar zee kan je veranderen in Water. Met dit bredere thema kun je meer kanten op, zoals soorten water (zout, zoet en brak), drinkwater, de gevaren van water, duurzaamheid, en ga zo maar door. Neem leerlingen mee naar onbekende werelden en heb hoge verwachtingen (Eskes, 2023, p. 100). Daarbij moet het geen grabbelton van onderwerpen worden. In deze *Veerkracht* schrijft Ron Meijer meer over de mogelijkheden van thematisch onderwijs en hoe je tot zinvolle thema's kan komen binnen wereldoriëntatie.

Uit onderzoek blijkt dat leesresultaten van leerlingen verbeteren als leraren de slag weten te maken met hun leerlingen van oppervlakkig naar diep begrip van een tekst. Dat betekent dat je niet alleen kijkt naar de verbanden die voor de hand liggen, maar dat je leerlingen aanspreekt op hun voorkennis door abstracte verbanden te leggen en te reflecteren op de tekst (Van den Broek, 2021, p. 10).

Veel van de huidige studenten op de opleiding Leraar Basisonderwijs, zoals die op Hogeschool KPZ, hebben zelf niet een kennisrijk curriculum ervaren als leerling. Immers, de laatste vijftien jaren lag er vooral een nadruk op de 21e-eeuwse vaardigheden of brede vaardigheden. In het nieuwe curriculum van Hogeschool KPZ voor de voltijdstudenten, dat per 1 september 2024 gaat draaien, wordt meer aandacht besteed aan de integratie van taal en de zaakvakken en de herwaardering van kennis. Deze stap sluit ook goed aan bij de nieuwe concept-kerndoelen van taal die in september 2023 zijn opgeleverd. Sommige studenten denken wellicht 'waarom kennis, alles valt toch te googlen...', maar dan zal helder moeten worden gemaakt dat kennis niet alleen informatie is.

Kennis wil zeggen dat leerlingen of studenten informatie uit het hoofd weten, handelingen kunnen verrichten, ervaringen hebben opgedaan en op basis daarvan verbanden kunnen leggen. Het belang van kennis is al eens kort en bondig geformuleerd: Kennis is oorzaak, gevolg en voorspeller van begrijpen (vrij naar Pearson e.a., 2020).

LITERATUUR

Bootsma, M., & Naaijkens, E. (2023). Bijna alles wat je moet weten over thematisch onderwijs. *Kennis, gereedschap, implementatie*. Pica.

Eskes, M. (2023). Begrijpend lezen in een doorlopende leerlijn.

Een praktisch handboek voor de basisschool. Pica.

Koks, A. (2023, 04 12). Kracht van kennismuren. *Didactief Online*.

Geraadpleegd op 30 mei 2024, van <https://didactiefonline.nl/blog/blonz/kracht-van-kennismuren#:~:text=Een%20kennismuur%20helpt%20om%20structuur,of%20niet%20bij%20elkaar%20horen>

Van den Broek, P. (2021, 11). *Sturen op begrip: effectief leesonderwijs in Nederland*. Universiteit van Leiden.

Geraadpleegd op 26 mei 2024, van

<https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/algemeen/nieuws/effectief-leesonderwijs-in-nederland-eindrapportage.pdf>

OVER DE AUTEUR

Christie Sluiter is hogeschooldocent wereldoriëntatie op Hogeschool KPZ.

